

Natuur Nabij IVN Eemland

januari 2024

Het bestuur van IVN Eemland wenst ieder een gelukkig en feestelijk nieuw jaar!

Langs de A.P. Hilhorstweg in Soest zijn de eerste contouren al te zien van het natuurgebied Melksteeg. Links het informatiebord over het project. Foto PvD

Agenda

- **Zaterdag 6 januari**, vogeltelling op de Westdijk in Bunschoten-Spakenburg, bij het elektrische gemaal, 09.00-10.00 uur. Iedereen welkom.
- **Vrijdag 12 januari**, werkconferentie IVN Amersfoort over ecologisch bermbeheer in Eemland, 13-16 u in Groene Huis, Schothorsterlaan 21, Amersfoort. Aanmelden zie pag. 20.
- **Woensdag 17 januari**, vergadering coördinatoren IVN Eemland, Museum Soest, 20.00 uur.
- **Zondag 21 januari**, Vijverhofwandeling, 14.00 uur, start hoek van de Embranchementsweg/Vuurste Steeg (geen P voor auto, wel verderop bij Mauritshoeve).
- **Zaterdag 27 januari** **nieuwjaarsbijeenkomst** voor **alle leden IVN Eemland** vanaf 15.00 uur, bij Vogelvreugd, Molenstraat 8d, Soest. Ingang via Van Goyenlaan tussen de 149 en 151.
- **Zondag 18 februari**, wandeling IVN Eemland over de Eng in Soest, start op parkeerplaats bij Oude Kerk, hoek Kerkstraat/Neerweg, 14.00 uur
- **Zaterdag 16 maart**, vroege vogelwandeling IVN Eemland, parkeerplaats Ravensteinselaan Baarn, 06.00 uur.
- **Donderdag 21 maart**, **Algemene Ledenvergadering IVN Eemland**, Museum Soest, Steenhoffstraat 46, 20.00 uur.
- **Zondag 14 of 21 april**, weidevogelwandeling Eemnes IVN Eemland, datum volgt nog.
- **Voor activiteiten van** het Utrechts Landschap in de regio zie [hier](#).
- **Voor activiteiten van** Natuurmonumenten in de provincie Utrecht klik [hier](#).
- **Voor activiteiten van** IVN Gooi en Omstreken klik [hier](#).
- **Voor activiteiten van** IVN Amersfoort klik [hier](#).

Kom naar onze nieuwjaarsbijeenkomst!

Zaterdag 27 januari vanaf 15.00 uur in Vogelzang, Molenstraat 8d, Soest

● Op zaterdag 27 januari 2024 houden wij **voor alle leden en donateurs** van IVN Eemland een **nieuwjaarsbijeenkomst**. Die wordt gehouden in Soest in gebouw **Vogelvreugd aan de Molenstraat 8d**, met de auto en fiets bereikbaar via de Van Goyenlaan 149 en 151. Vanaf 15.00 uur zijn de deuren open, uiterlijk 19.00 uur willen we die weer sluiten.

● Na ontvangst vanaf 15.00 uur willen we rond 15.30 uur bij droog weer **een korte wandeling maken over de Eng** en daar onderweg wat vertellen over wat er te zien en te genieten valt qua natuur- en cultuur. Daarna keren we terug en dan is er een kleine (bij slecht weer iets grotere) presentatie door Piet van Dijk over wilde bijen en honingbijen waarbij hij ook iets vertelt over de Aziatische hoornaar (AH).

● De komst van deze "bijen- en fruitvreter" verwachten we dit jaar in onze regio. In het Gooi, Flevoland en Gelderland is dit insect, dat actief bestreden moet worden van de EU, al gesignaleerd en in augustus zijn er meldingen geweest vanuit Soesterberg en Leusden die duiden op de AH. Hoe herken je deze grote wesp en hoe zorg je ervoor dat de melding terecht komt bij de juiste mensen? Wat is het verschil met de Europese hoornaar?

● **Tussendoor en na de presentatie is er volop gelegenheid om elkaar te ontmoeten en met het bestuur van gedachten te wisselen over het komende jaar.**

Gewone slobkousbij. Foto Jaap vd Berg

Wilke bijen, honingbijen en de.....

Aziatische hoornaar

Start van de presentatie over wilde bijen, honingbijen en de Aziatische hoornaar.

Natuurexcursie op landgoed Vijverhof

Marjan Brouwer

- Op zondagmiddag 21 januari 2024 beginnen we het nieuwe jaar met de IVN-excursie op **landgoed Vijverhof**. De Vijverhof is een klein natuurgebied liggend nabij Lage Vuursche (het valt net onder Den Dolder, gemeente Zeist). Het gebied ligt in de laagte van de stuwwal en is daardoor vrij nat.

- Het ligt ten noorden van het Willem Arntszbos aan de Soestdijkerweg. Het landgoed uit de 19e eeuw is een afsplitsing van het noordelijker gelegen Prins Hendriksoord. De Vijverhof is eigendom van het Utrechts Landschap.

- De uitheemse boomsoorten in het park zijn aangelegd door de voormalige eigenaar. Toen het bos langzaam bezit nam van de voormalige akker nam werd het jonge bos verwijderd en de verrijkte bovengrond afgegraven. De bodem werd daardoor natter en minder voedselrijk.

- Het ontstane schraalland biedt kansen aan koningsvaren, dopheide, trekrus, veenmos, en de zeldzame moeraswolfsklauw. De akkertjes op de Vijverhof zijn ontdaan van de verrijkte bovenlaag. Het bos neemt langzaam bezit van de voormalige akker.

- De wandeling duurt maximaal 2 uur. Honden zijn niet toegestaan.

- **Verzamelen op zondag 21 januari** op de hoek van de Embranchementsweg/ Maartensdijkseweg en de Vuursche Steeg bij Lage Vuursche om 14.00 uur.

- **Kom op de fiets!**

- **Parkeren** van de auto kan. Bij de Mauritshoeve (1,6 km tot startpunt), bij de Lage Vuursche (1,4 km) of op de Soestdijkerweg (1,3 km) Vuursche Steeg aflopen.

Hier is het startpunt. Links van dit Vuurschepad de gemeente Zeist, rechts de gemeente De Bilt (inclusief de weg op de voorgrond, links heet die de Embranchementsweg, rechts de Maartensdijkseweg).

Leuk om te zien dat het landgoed Vijverhof (zie de rode x) op het snijpunt ligt waar vier gemeenten vlak bij elkaar komen. Zelfs Baarn grenst aan Zeist, alleen De Bilt en Soest raken elkaar net niet. Dit kleine uitstulpsel valt onder Zeist.

Steeds minder natuur in Nederland? Niet in Soest!

Piet van Dijk

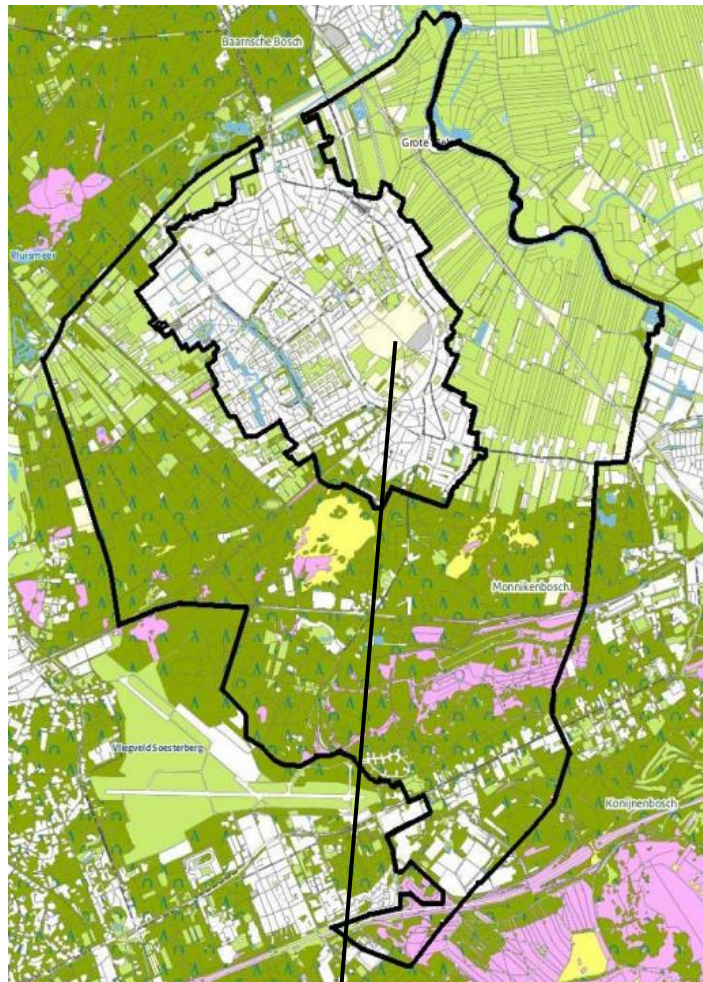
● Overal wordt gebouwd: er verrijzen woonwijken, bedrijventerreinen en wegen. Maar het kan ook anders! **In Soest is er sinds 1998 alleen maar veel natuur bijgekomen**: het terrein van ziekenhuis **Zonnegloren** (26 hectare), het **Kodakterrein** (6,1 hectare), het **Jessurunkamp** (14 hectare), de **vliegbasis Soesterberg** (375 hectare) en het **Soesterveen** (4 hectare, was de helft kleiner). En dan komt er aan de **Melksteeg** in Soest binnenkort nog eens 19 hectare natuur bij. En als Opgeteld is er dus **442,1 hectare aan extra natuur**, dat zijn 619 voetbalvelden die er extra bij gekomen zijn. Bij wat er al is!

● Er past wel een kritische noot. Er is wel 375 hectare aan vliegbasis bij gekomen, **maar niet alles is natuur**. De voormalige landingsbanen, het Nationaal Militair Museum en nog een aantal gebouwen en wegen op het terrein moet je er eigenlijk af trekken. En er komt bovendien rond de verkeerstoren nog eens 26 hectare bij. Laten we het ruim nemen: er is 330 hectare natuur bij gekomen. **Komen we op 412 hectare nieuwe natuur, 577 voetbalvelden**.

● Moet **Kamp van Zeist** dan niet worden meegenomen? Een deel van dat terrein wordt teruggegeven aan de natuur in de toekomst, waardoor 29 hectare aan natuurgebied ontstaat. Dat is vlakbij Soesterberg. Maar het grootste deel van Kamp van Zeist ligt op het grondgebied van Zeist. Op het Soester deel blijft het Detentiecentrum Zeist bestaan....

● Maar er is ook een dreiging: als de plannen voor bebouwing van het bos van landgoed De Oude Tempel doorgaan – en dat ziet er wel naar uit, de Raad van State heeft alle bezwaren verworpen – gaat er weer 16 hectare verloren (tenzij je de geplande ‘natuurinclusiviteit’ als natuur blijft zien). **Dus is de uiteindelijk rekensom: 396 hectare aan nieuwe natuur in Soest in 25 jaar erbij: 554 voetbalvelden**.

● De gemeente Soest is 46,43 km² (waarvan 0,19 km² water) groot, dat is **4.643 hectare (waarvan 19 hectare water)**. Het aandeel natuur is naar schatting (de exacte oppervlakte is nergens te vinden, gokken dus maar....) minimaal 950 hectare, waarvan 575 hectare in

Het buitengebied van Soest, door een zwarte rand omgeven, Soest zelf hoort daar dus niet bij. Wel is de Eng officieel ook buitengebied!

eigendom van de **gemeente Soest** (Soester Duinen , Monnikenbos en De Zoom). Andere eigenaren zijn **Natuurmonumenten** (Op Hees, Soesterveen), **ASR** (200 hectare bos Laag Hees) en een aantal particuliere eigenaren. Maar hoeveel natuur er precies is, is lastig, omdat zich ook binnen de bebouwde kom natuur bevindt, denk maar aan de Eng in Soest en langs wegen en paden in Soest en Soesterberg. **Het is in ieder geval meer dan 20 procent.**

- Hoe zit dat landelijk? Eerst maar eens even de stand van zaken. Nederland is 4,1543 miljoen hectare (41.543 km²) groot, inclusief wateren. Daarvan is bijna een half miljoen hectare bos of natuurlijk terrein. Zonder water is Nederland ruim 3,3 miljoen hectare groot. De 498.956 hectare bos en natuur neemt 12 procent in van het totaal aan oppervlakte van Nederland, **veel minder dan in Soest dus.**

Amerikaanse eik in herfstkleuren tussen zaailingen van de grove den op het voormalige Jessurukamp in de Lange Duinen.

- Nederland wil voldoen aan de afspraak in het VN Biodiversiteitsverdrag, om uiterlijk in 2050, de biodiversiteit voor 100 procent te hebben hersteld. Uit onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) blijkt dat er dan nog zo'n **1.500 km² (een gebied ter grootte van de provincie Utrecht) aan beschermde natuur bij moet komen** om de biodiversiteit duurzaam te kunnen herstellen. Het gaat dan onder meer om bossen, moeras en hoogveen.

Utrechtse boeren en buren tekenen voor meer biodiversiteit

Evelien van der Kooij, Natuur en Milieufederatie Utrecht

● 24 coalities van boeren en buren in heel Nederland hebben op 20 december samen met de Natuur en Milieufederaties het nieuwe programma 'Boer&Buur met Natuur' afgetrapt. In elke provincie gingen de twee geselecteerde coalities van boeren en buren van start. In de provincie Utrecht tekenden Alexander Daniel van de Natuur en Milieufederatie Utrecht, Vincent Oberdorf van biologische zelfoogsttuin Kansrijk (Groenekan)

en Josephine Schuurman van Boerderij Eyckenstein (Maartensdijk) de overeenkomst.

● Boer&Buur met Natuur ondersteunt boeren en buren bij de omslag naar natuurinclusieve landbouw via kennis en door het wegnemen van belemmeringen. In de komende 3,5 jaar werken 24 verschillende coalities door heel Nederland aan uiteenlopende onderwerpen die onder andere bijdragen aan meer biodiversiteit, circulair grondstofgebruik en gezond & diervriendelijk voedsel. Per provincie zijn er twee coalities aan de slag.

● Tot medio november konden boeren en buren zich aanmelden voor het programma. In Utrecht selecteerde de Natuur en Milieufederatie Utrecht uit de zeven aanmeldingen twee coalities: biologische zelfoogsttuin Kansrijk in Groenekan en Boerderij Eyckenstein in Maartensdijk. Biologische zelfoogsttuin Kansrijk wil in hun coalitie samen met andere tuinders, boeren en buren onderzoeken hoe ze ook in de winter groenten kunnen leveren aan hun burenen. Ook willen ze de kwaliteit van hun duurzame productie verder verbeteren. Boerderij Eyckenstein is een natuurinclusief, circulair landbouwbedrijf op een historisch landgoed. In hun coalitie gaan ze onderzoeken hoe ze hun burenen meer bij het landgoed kunnen betrekken.

● Hoofddoel van Boer&Buur met Natuur is om groene boeren en actieve burgers dichterbij elkaar te brengen en samen te bewegen naar een toekomstbestendig landbouw- en voedselsysteem. De deelnemers maken gezamenlijk een projectplan, bepalen zelf hoe de samenwerking eruitziet en welke aanvullende kennis zij willen inzetten; van collega-boeren, adviseurs of de deelnemende netwerkpartijen, zoals Caring Farmers en Herenboeren die al veel ervaring hebben opgedaan met omschakeling.

● Meer weten over het programma? Kijk dan op www.boerenbuurmetnatuur.nl

Vliegend Hert weer terug op de Utrechtse Heuvelrug?

Erik Gruys, tekst en foto's, overgenomen uit De Grote Ratelaar IVN/KNVV Zeist

- Zouden we het Vliegend Hert kunnen terugkrijgen op de Utrechtse Heuvelrug? De rijkdom aan insecten neemt in het algemeen af. Daarmee wordt het ook minder waarschijnlijk om bijzondere en/of bijzonder fraaie soorten tegen te komen. De meeste mensen zien graag vlinders, maar ook grote keversoorten worden op prijs gesteld, zoals het vliegend hert.

Biotoop van het vliegend hert

- Het vliegend hert heeft een larvaal stadium dat vier tot acht of meer jaren kan duren, afhankelijk van de omstandigheden. De larven ontwikkelen zich in dood eikenhout dat is aangetast door witrot, een schimmel. Via internet, vooral uit publicaties van J.T. Smit (EIS), kan men informatie vergaren. Er worden daarbij ook foto's gegeven o.a. van engerlingen en het volgroeide insect in haar/zijn poppenwieg en van larven die zelfs te vinden waren in eikenhouten weidapaaltjes (1).

- Gaat men naar plaatsen waar het betreffende insect nog voorkomt (2), dan blijken daar behalve een enkele zieltogende eik veel gezonde zomer-eikenbomen te staan. En het hout van de eik wordt op veel plaatsen toegepast voor hekwerk en palen van afrasteringen. Totaal is dat een geheel ander beeld dan op de Utrechtse Heuvelrug. **Veel van de daar aanwezige zomereiken lijken het moeilijk te hebben.** Paaltjes zijn doorgaans gemaakt van dennen- of sparrenhout.

- Oorspronkelijk was op de Heuvelrug in de provincie Utrecht geen bos. Het opgroeiende hout werd voortdurend gekapt als brandhout en het landschap werd lange tijd gedomineerd door heidevelden waarop schapen werden gehouden. **Ten behoeve van leerlooierijen werden in dat landschap van plaggen lange verhogingen (wallen) aangelegd, waarop eiken werden geplant.** Deze werden goed bijgehouden en regelmatig geknot om aan de bladeren en schors te kunnen komen, waarvan het daarin aanwezige looizuur in de looierijen kon worden gebruikt.

- Op diverse plaatsen op de Utrechtse Heuvelrug kan men de restanten van de aangelegde wallen nog aantreffen, maar dikwijls groeien daarop allerlei boomsoorten en worden deze

Parende vliegend herten. De insecten zitten op een wondstrook in de eikenbast met sapstroom waarvan ze drinken evenals de hoornaar. Die wondstrook wordt gemaakt door de vrouwtjes vliegend hert. Die sapstroom evenals de vrouwtjes zelf trekken mannetjes aan.

Foto: Carolien Londerman

omgeven door grove dennen en hulst. Op een enkele plaats kan men nog een cirkelvormige groep eikenstammen tegenkomen als restant van waar ooit gekapt of gesnoeid werd. Het is niet ondenkbaar dat juist door de nieuwe bosvegetatie een verandering in bodemsamenstelling is ontstaan, die ongeschikt is voor de eik.

Vliegend hert, mannetje, in Mander (Tubbergen) op een wandelpad met grote eikenbomen. Waarschijnlijk is hij bij de strijd om een vrouwtje door een concurrent uit de boom gegooid. De kaken zijn donker van kleur. Het is daarom mogelijk een ouder dier, jonge mannetjes hebben een lichter bruin 'gewei'.

Verwachtingen

- Dat het grote insect zelf komt aanvliegen is niet erg aannemelijk. Het klein vliegend hert, waarvan bekend is dat het nabij Zeist is gespot, maakt meer kans. Wil men de grote insecten daar hebben, dan zou uitzetten ervan kunnen worden overwogen. Op basis van de miserabele bossituatie zoals boven vermeld, zou dat vooraf moeten worden gegaan door een totaal ander beheer van het gebied.
- **Men moet aanvangen met een terrein dat aantrekkelijk is voor de aanwas van zomereiken.** Dat is wat anders dan grove dennen exploiteren zoals thans plaats vindt. Voor hekwerk en afrasteringen kan men, lijkt het, beter onbehandeld lokaal eikenhout gebruiken in plaats van grenen- of vurenhout.

Geraadpleegd:

- (1) J. Smit en R. Krekels, Vliegend Hert in Limburg. Actieplan 2006-2010.
- (2) gemonitord in Apeldoorn (Carolien Londerman, IVN); persoonlijke mail en berichten in Wijkblad Berg en Bos; gerapporteerde publiekswaarnemingen (45) met totaal 75 vliegende herten in 2022); de buurtschap Mander in Tubbergen (Smit: 194 in 2006); bij Nijmegen (Smit: 235 in 2005); op enkele plaatsen in Zuid Limburg (Smit en Krekels 2006, Actieplan 2006-2010); in het buitenland bijvoorbeeld in Bad Bertrich in de Eifel.

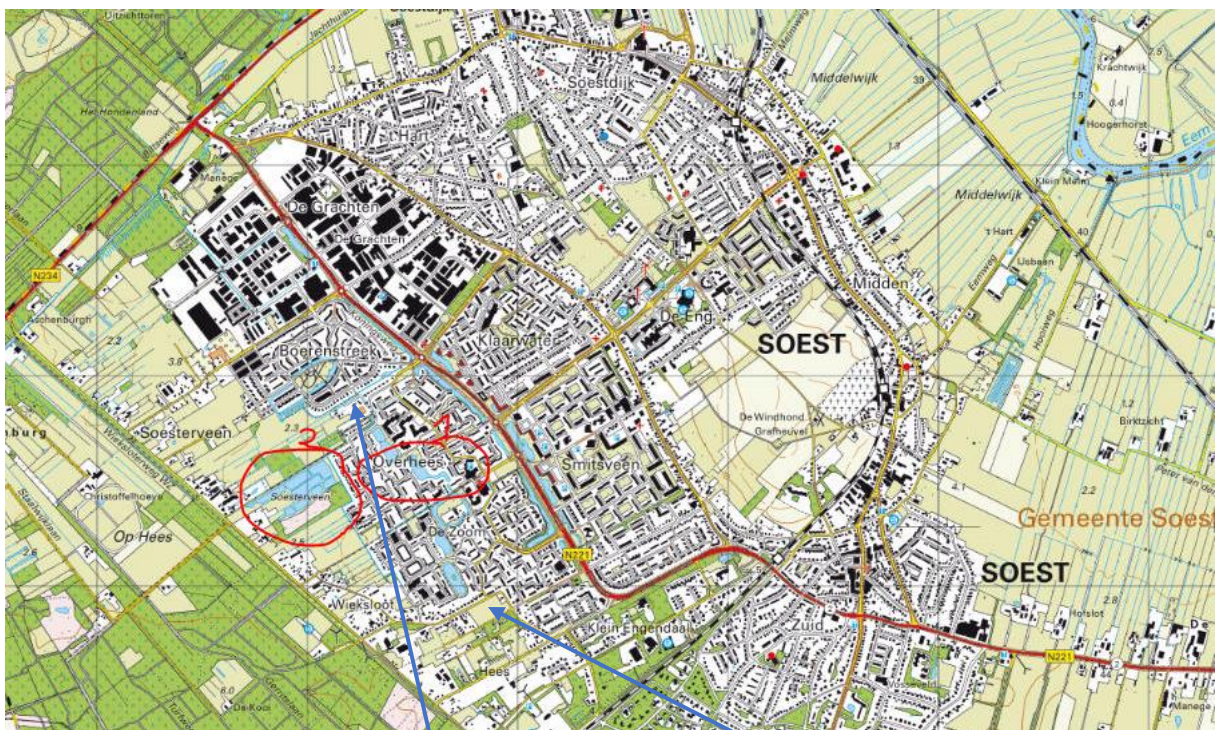
Vliegend hert, mannetje, ook wel groot vliegend hert of hertkever genoemd. De Nederlandse naam is te danken aan de enorme kaken (mandibels) van de mannetjes. Deze zijn aan het einde vertakt, en doen denken aan het gewei van een hert. Foto IVN

Nieuwe stichting: versterk natuurwaarden in Overhees

Piet van Dijk

- Voor de wijk Overhees in Soest, een wijk die gebouwd is in de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw, is een stichting in oprichting. De initiatiefnemers willen behalve het verbeteren van het leefmilieu boven behoud en versterking van natuurwaarden en landschap in en direct om Overhees heen. Voor 5 euro per jaar kan je al donateurs worden.
- Met ruim 7400 inwoners op 3313 adressen is Overhees verreweg de grootste wijk van Soest. De wijk werd gebouwd in het vroegere Soesterveen. Een klein deel daarvan is nog bewaard tussen de woonwijk en de Wiexsloterweg, waar Natuurmonumenten het eerst stukje grond in de provincie Utrecht aankocht in 1927.

Bij de rode 1 is de wijk Overhees te vinden. Bij de 2 wordt het overgebleven Soesterveen aangeduid. Bron: Topotijdreis

- De bedreigingen die er op dit moment liggen zijn 1. Plannen om in een weiland langs de **Insingerstraat woningen** te bouwen (eerst zouden er Oekraïeners komen, maar dat plan is afgeblazen). 2. Plannen om aan de rand van het **Soesterveen een woonwijkje** te bouwen.
- Daarnaast wil de stichting dat de gemeente Soest zich bij het onderhoud van de wijk ook houdt aan haar **eigen groenwaarden**. Groen heeft volgens de gemeente Soest publieke waarde (wandelen, fietsen, spelen, sporten), ecologische waarde (schuil-, foerageer- en verbindingsplek voor dieren, tegengaan hittestress en fijnstof), cultuurhistorische waarde, educatieve waarde voor kinderen, gezondheidswaarde, ruimtelijke waarde en economische waarde. Zie verder www.stichtingoverhees.nl

Jaarverslag 2023 Uilenwerkgroep Soest

Len de Goede-van den Burg

Aantal leden: 13. Aantal vergaderingen: 2

Coördinator/secretariaat/verslaglegging: Len de Goede - van den Burg

● Dit jaar hebben we 2 vergaderingen kunnen houden. Ook hebben we alle kasten kunnen controleren en waar nodig nacontroles gedaan. Dit jaar heeft een stagiair meegelopen die de gidsopleiding via het IVN volgt.

Voorjaar

● Op 10 februari werd voor 3 maanden de tentoonstelling “Raven en uilen, mysterieus en bijzonder” geopend in het Museum Soest. Een gezamenlijke tentoonstelling met Guus Kruis, schilderes en de Ravenwerkgroep Nederland. De tentoonstelling werd goed bezocht.

● Begin april kregen we een bericht van een kasteigenaar met een kerkuilenkast, **zij hoorde jonge kerkuilen blazen in de kast**. Wat extreem vroeg is. 15 april werd er gestart met controles van de kasten. We werden verrast met een broedsel van 2 jonge bosuilen die op punt van uitvliegen stonden.

● Op 9 mei hebben we de vroege kerkuilen kunnen ringen, het bleek dat het eerste jong rond 23 maart geboren moet zijn. Het ringen van de jonge steenuilen volgden op 17 mei.

Zomer

● De uilen hebben het in Soest dit jaar goed gedaan. We hebben zelfs een 2e leg van een kerkuil gehad waar nog 1 jong grootgebracht is. Wel was het een jaar met “ongelukken”. **Jonge uitgevlogen steenuilen verdronken, op een plek waar dit nog nooit gebeurd is**. Dit is een kast die al jaren

Resultaten:

Overzicht 2023					
Tot. kasten	Kasten bezet	Mislukt	Jongen	Geringd	Uitgevlogen
Bosuilen					
15	1		2	2	2
Kerkuilen					
23	5 + 1 2e leg	1	15	15	15
Steenuilen					
36	8	2	32	30	28

Uitgevlogen	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bosuilen	5	7	0	4	4	2
Kerkuilen	7	64	0	18	18	15
Steenuilen	15	29	8	18	18	28

succesvol bezet is. Ook vonden we ergens anders steenuilen dood in de kast, compleet intact. Kerkuilen jongen en eieren van de aardbodem verdwenen. Alles met onbekende oorzaak. Jammer maar het is de natuur.

- 2018 was een “normaal” jaar; 2019 was een extreem goed jaar; 2020 weinig controles i.v.m. Covid; 2021 weer een gemiddeld jaar, 2022 helaas extreem slecht voor de bosuil- en kerkuil. Matig tot goed jaar voor de steenuil. 2023 was een “normaal” jaar voor de bos- en kerkuilen.

- De steenuilen deden het erg goed. Als laatste in de zomer hebben we nacontroles gedaan en alvast veel onbezette kasten schoongemaakt.

Najaar

- Een kerkuil kan meerdere nesten per jaar hebben, tot wel 3, in zeer extreem goede jaren, er moet dan het hele jaar door ruim voldoende voedsel zijn. Een aantal kerkuilen waren dit jaar erg vroeg met hun eerste legsel, doordat er ruim voldoende voedselaanbod was (o.a. veldmuizen). **Bij controle van een kerkuilenkast na het eerste legsel, lagen er 8 eieren in de kast van het 2e legsel.** Helaas is daar maar 1 jong uit uitgekomen, begin september werd dit jong geringd en is succesvol uitgevlogen. Alle kasten werden schoongemaakt en zo nodig kwam er weer een lekker laag van zaagsel in. Nieuwe kasten werden opgehangen, en reparaties werden verricht.

Mantelende jonge steenuil, heel bijzonder: foto Uilenwerkgroep

Winter

- In de winter werd nog een kerkuilenkast opgehangen. Nieuwe kasten worden gemaakt op het moment dat ze nodig zijn. Via het IVN krijgen wij financiële ondersteuning om hout en klein materiaal te kopen. Omdat kant en klare kasten erg veel ruimte innemen, mogen losse platen hout bij één van onze vrijwilligers op zolder staan, wachtend om tot kast omgetoverd te worden.

- Overige activiteiten van onze werkgroep: 22 april lentefeest Veenweide (braakballen pluizen) 1 juli het 25- jarig bestaan van de Veenweide (braakballen pluizen). 4 oktober dieren dag Veenweide (braakballen pluizen) Bijwonen van vergaderingen buiten onze eigen werkgroep. Onze ringers hebben lezingen; certificeringen; bijscholingen en landelijke activiteiten bijgewoond.

- Door het jaar heen werden aan scholen en particulieren tegen een vrijwillige bijdrage braakballen ter beschikking gesteld, deze bijdragen zijn aan de penningmeester overgedragen. Wij proberen subsidies aan te vragen zodat er materiaal aangeschaft kan worden. Helaas mocht het, tot op dit moment, nog niet lukken.

- Via de Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland kreeg onze werkgroep een fantastische donatie in de vorm van 150 aluminium ringen 9 mm., hiermee kunnen we de komende jaren kerkuilen ringen. **HULDE aan onze werkgroep, die heel veel werk verzet hebben, zonder deze vrijwilligers was dit niet mogelijk geweest.**

Zeldzame dieren in Soest 2023 – het jaar van de loopkever!

Pascal Losekoot

- Het einde van het jaar nadert. In mijn omgeving merk ik dat vrienden onrustig worden van de onzekerheid welk Soester zeldzaam dier op nummer één staat dit jaar. Hoog tijd om terug te blikken op de vele zoektochten van het afgelopen jaar en de toptien te onthullen!
- In 2023 zag ik binnen de gemeente Soest een record van 1230 verschillende soorten (flora en fauna), waaronder 256 soorten nachtvlinders, 147 planten, 153 kevers, 119 wantsen, 105 vliegen, 83 vogels, 42 wespen, 30 bijen, 22 muggen, 21 dagvlinders, 20 libellen, 9 sprinkhanen, 6 zoogdieren, 5 mieren, 4 hommels, 3 reptielen en 2 amfibieën.
- Over de nummer één op de lijst was geen enkele twijfel: het is de loopkever die mij in het donker op vele zandverstuivingen in Midden-Nederland deed zoeken, die me naar Naturalis bracht en waar een wetenschappelijk relaas voor in voorbereiding is. En dat terwijl ik nog maar weinig kennis van deze soortgroep had!
- Ook dit jaar weer een gastbijdrage van Jeroen Hoek, met het zeldzaamste insect van 2023 dat in de gemeente Soest is gevonden.

Een heel fijn 2024 met veel mooie natuurervaringen gewenst!

Pascal Losekoot

1. Gele Kruiper (Harpalus flavescens)

Begin augustus vond Jaap van den Berg één exemplaar van deze zeer zeldzame loopkever in de Korte Duinen. Meerdere personen gingen daarna op zoek met de vraag of het een toevallige vondst was, of er een populatie voorkwam. Nadat Arthur van Ooijen op 14 augustus enkele exemplaren aantroef, vonden Jeroen Hoek en ik een dag later een populatie, zoekend met zaklamp.

Niet veel later vond ik een nog veel grotere populatie in de Lange Duinen, en ook in Amersfoort, Maarn en Laren kon ik het voorkomen van deze zandspecialist aantonen. De afsluiter was Nunspeet, waar we zo'n 95 jaar na de laatste vondst Harpalus flavescens aantroffen. Of ie er al die tijd gewoon gezeten heeft is

Jaar	Waarnemingen	Individueen	Waarnemers	Gemeentes
2023	39	607	7	13
2022	1	1	1	1
2021	3	5	1	2
2020	6	23	1	1
2019	3	30	2	2

aannemelijk, maar niet te bewijzen.

Ook andere speurders zijn op zoek gegaan; dat resulteerde in een aanzienlijk groter verspreidingsgebied dan tot nu toe bekend was!

NL: 607 exemplaren (waarvan 335 op één plek), formaat: ca. 2 cm

2. *Thymalus Limbatus*

Deze schimmeletende kever trof ik op de eerste dag van 2023 aan onder de schors van een dode berk. De soort staat te boek als zeer zeldzaam, maar is de laatste jaren wat in opkomst, ongetwijfeld geholpen door het beleid om dode bomen te laten staan. Later in het jaar trof ik ook nog enkele exemplaren aan, zowel op eik als spar.

NL: 32 exemplaren in 2023. Formaat: ca. 6 mm

3. Grote of bosknikspriet (*Microdon major/analisis*)

Deze behoorlijk grote zweefvlieg vond ik in 2021 al in Op Hees en was toen de eerste voor de provincie. Voor mijn jaarverslag zag ik hem echter over het hoofd. Gelukkig vond ik hem in mei dit jaar opnieuw!

Het is een myrmecofiele soort: de larven leven in mieren nesten. De volwassen dieren van de grote of bosknikspriet zijn niet van elkaar te onderscheiden, maar de larven en poppen wel: die van de grote leven bij *Formica* (zoals bosmieren), die van de Bosknikspriet bij *Lasius* soorten.

2023: ca. 100 exemplaren in 12 gemeentes

Meest zeldzame vondst: Prachtridderwants / *Lygaeus equestris*

Ook dit jaar vond Jeroen Hoek iets heel bijzonders in Soest. Hij presenteert hier zijn vondst.

“Hij is zo mooi! Die witte stip op de vleugels, de patronen van zwarte stippen op het grijs, de sierlijke vorm en natuurlijk het prachtige rood.

*Het determineren van prachtridderwantsen is best lastig, want de soort heeft een zustersoort, de valse prachtridderwants. Op basis van de antennebasis en beharing op het scutellum is het zeker *L. equestris*!*

Van deze soort zijn maar ongeveer 10 waarnemingen in Nederland, een erg zeldzaam bestje dus!”

4. Bruingemarmerde schildwants / *Halyomorpha halys*

Toen ik op een regenachtige herfstdag een rondje liep in mijn wijk, zag ik iets op het beton van een naastgelegen flat zitten. Bij thuiskomst bleek dat het de nimf van de Bruingemarmerde schildwants was, de eerste voor Soest!

Deze per ongeluk geïntroduceerde, van oorsprong Aziatische schildwants verspreidt zich momenteel in rap tempo over Europa en zal spoedig niet meer zeldzaam zijn. Ze heeft meer dan 100 waardplanten en zorgt onder andere in de Verenigde Staten al voor veel schade aan fruitbomen. In Oost-Europa is de hazelnoot een populaire voedselbron van deze Pentatomidae, wat invloed heeft op de prijs van een populair broodbeleg.

Jaar	Waarnemingen	Individueen	Waarnemers	Gemeentes
2023	2.097	3.202	979	179
2022	850	1.139	366	118
2021	171	266	90	51
2020	83	119	45	39
2019	20	28	14	13

NL: ruim 2000 exemplaren in 2023. Formaat: ca. 1,5 cm

5. Jeneverbesrandwants (*Gonocerus juniperi*)

Eerder trof ik al eens een exemplaar aan op de prachtige jeneverbessen in de Korte Duinen, maar dit jaar waren de aantallen van deze warmteminnende jeneverbesspecialist een stuk hoger.

Jaar	Waarnemingen	Individueen	Waarnemers	Gemeentes
2023	184	254	78	43
2022	88	113	45	33
2021	87	105	55	30
2020	113	279	49	25
2019	72	127	26	21

NL: 254 exemplaren. Formaat 11-14 mm

6. Tweestippelig kapoentje (*Nephus bipunctatus*)

Dit minilieveheersbeestje trof ik begin april aan, zonnend op een beuk in Op Hees. Het is, op een waarneming zonder foto na, de eerste voor de provincie Utrecht.

NL: 4 exemplaren in 2023. Formaat: 1,5-2,5 mm

7. Peultjesmot (*Etiella zinckenella*)

Sinds dit jaar beschik ik over een LED-emmer, om voor de Vlinderstichting Nachtvinders te kunnen monitoren. Dit leverde behoorlijk wat soorten op die ik nog niet eerder had gezien, en enkele hele bijzondere. Daarvan is deze peultjesmot wel de meest speciale: Het is de enige ooit voor de provincie Utrecht.

Het is een zeer zeldzame trekvlinder die vermoedelijk toevallig langs het balkon van mijn flat in één van de tegelwijken van Soest vloog.

NL: 2 exemplaren in 2023. Formaat 22-26 mm

8. Tonderzwaamschorswants (*Aradus betulae*)

Deze bijzonder platte wants leeft achter de schors van door Echte tonderzwammen aangetaste berken (en beuken, schijnt). Op 5 januari trof ik de eerste aan bij de Stompert, daarna verkende ik ook de omgeving en trof ik ze in Baarn, Bilthoven, Den Dolder, en Soesterberg aan.

2023: 110 waarnemingen in 26 gemeentes. Formaat: 6,5-11 mm

9. Platte krabspin (*Coriarachne depressa*)

Op zoek naar de Dennenschorswants trof ik de eerste platte krabspin voor Soest aan. Krabspinnen zijn lastig te determineren, maar deze is daar een uitzondering op door de witte ribbels op het achterlijf.

2023: 51 exemplaren in NL. Formaat: 4,5-5,5 mm

10. Grasschildwants (*Neottiglossa pusilla*)

Volgens waarneming.nl is deze vrij kleine schildwants slechts “vrij algemeen” en niet zeldzaam, maar vaak wordt deze niet gevonden en voor mij was het ook de eerste keer dat ik 'm aantrof, onder de schors van een dode spar in het Monnikenbos.

2023: 110 exemplaren in 31 gemeentes

11. Zwarte ooievaar (*Ciconia nigra*)

Eind augustus trof ik tijdens een fietstochtje bij de Landingsbaan van Vliegbasis Soesterberg dit drietal jonge Zwarte ooievaaren, dat rustig aan het foerageren was. Het was pas de tweede keer dat ik een zeldzame vogel in Soest aantrof.

Formaat: 144-155 cm (Spanwijdte)

Slotwoord

Waarnemingen die de toptien niet gehaald hebben, waren onder meer Muurpriemkevers (*Ocys quinquestratus*, waarvan ik ook elders in Nederland nieuwe populaties heb aangetroffen), een Bessenglasvlinder (*rechts*), de gebruikelijke *Dicyrtoma dorsosignata*'s (zeer zeldzame springstaartjes), Tweepuntige lijnbladrollers (*Phiaris bipunctana* - die ik voor het vijfde jaar op een rij aantrof in Op Hees), Bosbeskielwantsen (ik vond ook nieuwe plekken in Amersfoort en Baarn), Jeneverbesdwergbladrollers, enkele Kommavlinders, een Dennenschildwants (*Chlorochroa pinicola*), een Kiezelsprinkhaan (*Sphingonotus caeruleus*), een Kanariesmalsnuitje (*Aethes rutilana*), Schorsknottjes (*Tachyta nana*), de minuscule wants genaamd *Dufouriellus* ater en de gigantische Dennenpijlstaart (*rechtsonder*).

Zelf insecten zoeken in 2024?

Twee tips:

- Zoek je in je tuin? Neem inheemse planten!
- Zoek je in de natuur? Bezoek een gebied meerdere keren en doe rustig aan.

Zelf wil ik het komend jaar mijn horizon verruimen en meer in de omgeving zoeken, na vijf jaar intensief speuren in Soest.

Tekst en foto's: Pascal Losekoot tenzij anders vermeld

Grafieken en kaartjes: www.waarneming.nl

Alle verspreidings- en voorkomingsgegevens zijn op basis van wat op waarneming.nl is ingevoerd

Nieuw: wintergids bomen en struiken

Het winterseizoen is niet populair om bomen en struiken te herkennen en determineren. Maar het kan zeker en levert nog plezier op ook. Als je tenminste weet waarop te letten. Daarbij helpt de nieuwe wintergids van bioloog Dirk Slagter uit Almere: *Ontdek Winterkenmerken*.

In 2012 bracht Dirk het toen baanbrekende boek *Winterflora Bomen en struiken* uit, dat van ruim 100 bomen en struiken tekeningen en omschrijvingen van vooral winterse knoppen en takken. Zijn nieuwe boek gaat nog verder. Hij behandelt meer dan 370 bomen en struiken, heeft scherpe kleurenfoto's in plaats van lijntekeningen, en beschrijft meer kenmerken van elke soort. Daarvoor trok de inmiddels gepensioneerde bioloog 10 jaar lang elke winter door heel Nederland.

Provincie Utrecht moet werk maken van water

Overgenomen uit *De Natuurkijker van IVN Amersfoort winter 2023/2024*

- De provincie Utrecht en de gemeente Utrecht maken jaarlijks een special, met allerlei gegevens die relevant zijn voor politici en geïnteresseerde burgers. **De special van 2023 gaat over alle wateropgaves.**

- Want in veel natuurgebieden hebben we last van verdroging, terwijl we in veel woonwijken serieus last hebben van wateroverlast. Al eeuwenlang zoeken we naar een balans tussen het land dat we gebruiken en de ruimte die het water nodig heeft.

- Vanwege de klimaatveranderingen moeten we ons opnieuw aanpassen. We moeten dijken versterken, inspelen op dreigende tekorten aan drinkwater, regenwater opvangen in onze eigen achtertuin of woonwijk. De nieuwe brochure van de 'Staat van Utrecht' biedt een beknopt en helder overzicht van allerlei uitdagingen.

- Deze special 'Kennismaken met de wateropgaven in de provincie Utrecht' is speciaal gemaakt voor nieuwsgierige inwoners. De stijgende zeespiegel, tekorten aan zoet water, bodemdaling, waterzuivering, verantwoordelijkheden van waterschappen en gemeenten, alles komt aan bod.

- De 'Staat van Utrecht' is een onafhankelijke kennisbron die data en inzichten verzamelt, over de provincie Utrecht en haar 26 gemeenten. De special 'Kennismaken met de wateropgaven in de provincie Utrecht' is te vinden via <https://www.staatvanutrecht.nl/specials>

Ecologisch beheer van bermen en oevers in Eemland

- De Vereniging Eemland300 en de IVN-afdeling Amersfoort organiseren een werkconferentie over ecologisch bermbeheer, **op vrijdagmiddag 12 januari 2024**, tussen 13.00-16.00 uur in het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. Voor deze bijeenkomst hebben we ambtenaren en politici uitgenodigd, van de provincie Utrecht, van het waterschap Valleien Veluwe en van zes gemeenten in Eemland, namelijk Amersfoort, Soest, Baarn, Eemnes, Blaricum en Bunschoten.

- De vraag die we iedereen voorleggen is: kunnen we het beheer van bermen en oevers beter op elkaar afstemmen, met een hogere biodiversiteit als resultaat? Na drie inleidingen maken we een rondje langs de deelnemende gemeenten, waterschap en provincie. **We nodigen natuurliefhebbers uit om mee te denken.** Meer informatie (en aanmelden): <https://eemland300.nl/2022>.

Inktzwammen en inktviszwammen

Tekst en foto's: Kees de Heer

Inktzwammen tref ik zeer regelmatig; de inktviszwam heb ik deze herfst voor het eerst van mijn leven gespot.

In mijn eigen tuin vind ik zeer regelmatig glimmerinktzwammen, op de wortels van een stokoude kronkelwilg. De jonge paddenstoeltjes zijn versierd met tientallen witte puntjes, daaraan dankt deze schimmel zijn naam 'glimmerinktzwam'. De witte vlokken zijn de restanten van een vlies, het 'velum', waarin de jonge paddenstoel was verpakt. Zodra hij begint te groeien, door de opname van heel veel water, breekt het vlies in kleine brokstukken. Wat dat betreft kun je de puntjes op de hoeden van glimmerinktzwammen vergelijken met de witte stippen op de rode hoeden van vliegenzwammen, want ook dat zijn restanten van het 'velum'.

De glimmerinktzwam dankt zijn naam aan de witte vlokken op de jonge hoeden

Schubben

De gewone glimmerinktzwam hoort trouwens bij de groep van de inktzwammen, de Coprinaceae. Maar deze schimmel maakt eigenlijk geen inkt. De hoeden worden geleidelijk wel bruinzwart, maar er druipen geen inktdruppels van af. Voor echte inkt moet je kijken naar de geschubde inktzwam.

Deze soort heeft een witte, kegelvormige hoed, vijf tot vijftien centimeter hoog en drie tot zes centimeter breed. Aanvankelijk is deze hoed fraai versierd met witte schubbetjes, maar al snel druipert er pikzwarte inkt van af. Wat overblijft is een lange witte steel met een sierlijk ringetje onderaan. Zowel het ringetje als de schubben zijn restanten van het dikke, witte, wollige vlies dat de piepjonge paddenstoelen beschermde. Dit 'velum' breekt later in stukjes en

De witte hoeden van de geschubde inktzwam verinkten in enkele dagen.

vandaar dat de gehele hoed is bedekt met viltige schubben.

Berenmutsen

De geschubde inktzwam is een plaatjeszwam, maar de plaatjes krijg je zelden te zien omdat de kegelvormige hoed ze aan het oog onttrekt. Aanvankelijk lijken de sterk geschubde hoeden als twee druppels water op de enorme 'berenmutsen' van Engelse marechaussees. Ze zijn alleen wit in plaats van zwart.

Pas na een paar dagen verschijnt de zwarte tint, maar dat gaat meteen ten koste van de 'muts'. Zodra de sporen rijpen, worden de plaatjes zwart. De weefsels vervloeien tot een inktzwarte brij, die naar beneden druppelt. De inktvorming begint onderaan en 'kruip-t' geleidelijk naar boven toe, totdat er niets meer van de muts over is.

Schrijfinkt

Alle andere inktzwammen hebben mutsen en hoeden met andere vormen, maar ze hebben met elkaar gemeen dat de 'hoofdeksels' uiteindelijk zwart worden. Meestal produceren ze dan zwarte inkt. De term 'inkt' komt niet uit de lucht vallen, want vroeger verzamelde men deze paddenstoelen om er echte inkt van te maken.

Het gefiltreerde zwarte vocht werd vermengd met wat olie en Arabische gom om een goede schrijfinkt te krijgen. Ooit gebruikte men voor belangrijke documenten wel eens Oost-Indische inkt, die was gemerkt met de inkt van een bepaalde zwam. Deze vloeistof was echt fraudebestendig, want onder een microscoop kon men de schimmelsporen zien, zodat men eventuele vervalsingen snel op het spoor kwam.

Inktvisarmen

De inktviszwam is geen inktzwam. Deze bijzondere paddenstoel vormt geen inkt, maar dankt zijn naam aan de vorm van de vruchtlichamen. Hij heeft slanke armen die wel een beetje lijken op de armen van een inktvis.

De jonge paddenstoelen van de inktviszwam zitten opgesloten in een wit vlies, dat sprekend op een kippenei lijkt. Pas als dat witte vlies door de opname van heel veel water openbarst, zie je de opvallend gekleurde armen. Vaak heeft de paddenstoel vier armen, soms zijn het er meer, met een maximum van zeven. Aanvankelijk zitten de toppen van de armen nog aan elkaar vast, later laten ze los en dan begint de paddenstoel echt op een inktvis te lijken. De armen van de inktviszwam zijn felrood en er zitten bruine klodders op. Vooral dat bruine slijm stinkt vreselijk, met een kadavergeur.

Op deze geur komen vliegen af, die van het slijm eten. De vliegen nemen de sporen van de paddenstoel mee, op deze manier kan de inktviszwam zich gemakkelijk verspreiden. De inktviszwam hoort bij de groep van de stinkzwammen (Phallaceae), die vliegen aantrekken om hun sporen te verspreiden.

Soldatenschoenen

Het verhaal gaat dat de inktviszwam door soldatenschoenen naar Europa is gebracht. Deze zwam is namelijk afkomstig uit Australië en Tasmanië. Hij is

De 'armen' van de inktviszwam zijn roodgekleurd, met bruine klodders slijm

pas in 1921 voor het eerst in Europa gesignaleerd. Waarschijnlijk zijn de sporen van deze zwam meegenomen met Australische troepen, die tijdens de Eerste Wereldoorlog naar Europa kwamen.

Sindsdien hebben de bijzondere paddenstoelen zich langzaam aan over grote delen van Europa verspreid. Bij ons kun je de rode 'inktvisarmen' vooral in de herfstmaanden aantreffen, evenals de witte 'berenmutsen'...

De inktviszwam dankt zijn naam aan de vorm van de paddenstoel

De jonge paddenstoelen van de inktviszwam zitten in een wit vlies, met het formaat van een kippenei

Groene eilandjes

Tekst en foto's: Wil Schonewille

Het is herfst in het bos en er zijn al veel bladeren gevallen. Vooral onder beukenbomen vormen ze een tapijt van bruine en gele tinten. Sommige bladeren hebben nog wat groene vlekken. Zulke bladeren met 'groene eilanden' zijn de moeite van het bukken waard. Er kunnen namelijk vraatsporen inzitten, ook wel 'mijngangen' of 'mineergangen' genoemd. De larven van mineermotten laten de bovenzijde en onderzijde van het blad intact, ze eten alleen van het bladgroen. Het resultaat is dat je hun vraatsporen van buitenaf goed kunt zien. Mineermotten zijn kleine vlinders. Zij leggen hun eitjes in verse bladeren. De larven die daaruit geboren worden, voeden zich met het groene bladweefsel. Zodra de boom in de herfst het bladgroen begint terug te trekken, produceert de larve een stofje om dat te verhinderen. Zo blijft er een groen eilandje over in het bruingele blad.

In een beukenblad kunnen mijngangen gevonden worden van wel drie verschillende soorten mineermotten. Vooral het graafwerk van de zigzagmineermot is duidelijk herkenbaar: het vraatspoor slingert

Het vraatspoor van de zigzagmineermot slingert altijd tussen twee zijnerfven.

altijd tussen twee zijnerfven, de larve vreet zich nooit door een taaie nerf heen. De volgroeide larven verlaten het blad en kruipen in de bodem om te verpoppen. Een half jaar later komen daar weer vlinders uit. In het bosgedeelte van park Schothorst zijn deze bladeren in de herfst volop te vinden en van dichtbij te bewonderen.

De larven van de zigzagmineermot zorgen voor groene eilandjes op geelbruine herfstbladeren

WNA Lezingen in het Groene Huis

De Werkgroep Natuurlezings Amersfoort is een samenwerking van IVN, KNNV, Vogelwacht en gemeente Amersfoort. Alle lezingen zijn in het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De tijd is steeds 20.00-22.00 uur, zaal open vanaf 19.30 uur.

Kleuren en patronen bij vogels

Natuurlezing door Hans Geuze;

Datum: 27 februari 2024, 20.00-22.00 uur;
Online te volgen, via
<https://us06web.zoom.us/j/83527987312?pwd=bG9jdXN7rt-MN3aoRE0c3AlLc9cuaJ.1>

Voor de pauze geeft Hans Geuze een lezing, na de pauze worden we getraakteerd op foto's door leden van de Vogelwacht Utrecht.

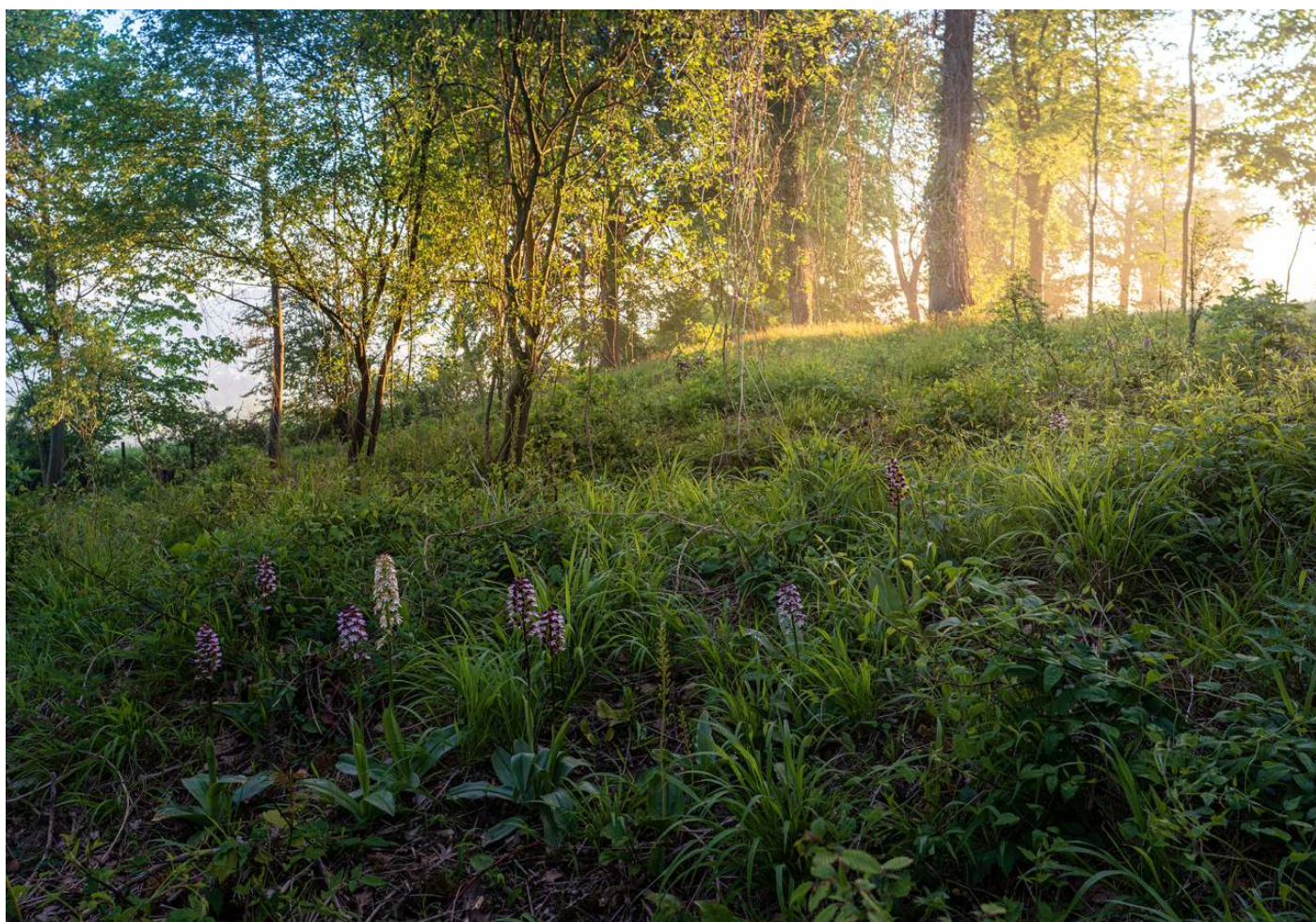
Orchideeën in Nederland

Natuurlezing door Mark Meijrink, hoofdauteur van het boek 'Orchideeën in Nederland';

Datum: 26 maart 2024, 20.00-22.00 uur;
Online te volgen, via
<https://us06web.zoom.us/j/87834958276?pwd=HxxsWTu-CYLPfajtIQdNt3wjLacNUIx.1>

Ruim tien jaar reisde Mark Meijrink door binnen- en buitenland op zoek naar orchideeën. Geboeid door de fascinerende ecologie van deze plantenfamilie bracht het hem op de mooiste plekken.

Het zijn niet zozeer de uitbundig gekleurde bloemen die orchideeën zo bijzonder maken, het is het verhaal dat achter iedere orchidee schuil gaat. Vaak gaan die verhalen over de ecologie, zoals de relatie die orchideeën hebben met bestuivers en mycorrhiza. Mark vertelt over deze ecologische relaties en over de avonturen die hij beleefde bij het maken van zijn boek. Natuurlijk komen ook de Amersfoortse orchideeën aan bod.

In de buurt van Valkenburg portretteerde Mark Meijrink de grote keverorchis, purperorchis en kruisingen tussen purperorchis en soldaatje.